

**TÜRK KARTEL HUKUKUNDA
TEŞEBBÜSLER ARASI ANLAŞMALAR VE
TEŞEBBÜS BİRLİKLERİNİN KARARLARI**
- AB Rekabet Hukuku, Alman ve İsviçre Kartel Kanunlarının
Işığında RKK Üzerine Düşünceler -

Prof. Dr. ERGUN ÖZSUNAY

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Mukayeseli Hukuk Araştırma ve
Uygulama Merkezi (MHAUM) Öğretim Üyesi

A. GENEL OLARAK

Türkiye'de kartel anlaşmaları, kartel hukukumuzun temel kaynağını oluşturan, 07. 12. 1994 tarihli ve 4054 sayılı **Rekabetin Korunması Hakkında Kanunla** (RKK) düzenlenmiştir¹.

¹ RG 13. 12. 1994, Sayı: 22140. RKK, büyük ölçüde **Roma Antlaşmasından** (AETA) esinlenilerek hazırlanmıştır. RKK'nın model olarak dayandığı topluluk normları şunlardır: **kartel yasağına** ilişkin AETA m. 85 (AB-Sözleşmesi, m. 81); **pazara hakim durumun kötüye kullanılması yasağına** ilişkin AETA m. 86 (AB-Sözleşmesi, m. 82); **teşebbüsler arası birleşmelere** ilişkin 21. 12. 1989 tarihli 4064/89 sayılı Topluluk Tüzüğü (Council Regulation (EEC) No. 4064/89 of 21 December 1989 on the Control of Concentrations between Undertakings; VO des Rates, No. 4064/89 über Unternehmenszusammenschlüsse; **Komisyonun yetkilerine ve AETA m. 85 ve 86'nın uygulanmasına ilişkin 17 sayılı Tüzük** (Regulation No. 17: First Regulation Implementing Articles 85 and 86 of the Treaty; VO Nr. 17 : Erste Durchführungsverordnung zu den Artikeln 85 und 86 des Vertrages). Rekabet Kurumu tarafından yapılan düzenlemelerin de, büyük ölçüde Topluluk hukukunu model aldığı görülmektedir. Örneğin, **Tek Elden Dağıtım Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği, No. 1997/3**, Commission Regulation 1983/83 on Exclusive Distribution Agreements; **Tek Elden Satın Alma Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği, No. 1997/4**, Commission Regulation 1984/83 on Exclusive Purchasing Agreements model alınarak hazırlanmışlardır. Diğer grup muafiyeti tebliğleri bakımından da durum farklı değildir (motorlu taşıtlar dağıtım ve servis anlaşmaları, franchise anlaşmaları). Topluluk hukukunda, rekabet hukukuna ilişkin hukuk kaynakları için bkz. **Stephen Weatherill**, Cases & Materials on EC Law, 2nd edition, Blackstone Press Limited, s. 325 vd. Almanca metinler için bkz. **Europa-Recht**, Beck-Texte im dtv, 14. Auflage (Stand 1. Februar 1997). Kartel

RKK, m. 4, "belirli bir mal veya hizmet piyasasında doğrudan veya dolaylı olarak rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran yahut doğurabilecek nitelikte olan **teşebbüsler arası anlaşmalar**, uyumlu eylemler ve **teşebbüs birliklerinin bu tür karar ve eylemleri**"nin yasak ve hukuka aykırı olduğunu belirtmiştir.

"**Teşebbüs**" kavramı, RKK m. 3'de, "piyasada mal veya hizmet üreten, pazarlayan, satan gerçek ve tüzel kişilerle, bağımsız karar verebilen ve ekonomik bakımdan bir bütün teşkil eden birimler" olarak tanımlanmaktadır.

RKK, "**teşebbüs birliği**"ni de, "teşebbüslerin belirli amaçlara ulaşmak için oluşturdukları tüzel kişiliği olan veya olmayan birlikler" olarak nitelemiştir (m. 3).

"Teşebbüs" ve "teşebbüs birliği" kavramlarının tanımlanmasına karşı, RKK'da, "**teşebbüsler arası anlaşmalar**" ile "**teşebbüs birliklerinin kararları**" tanımlanmamıştır.

Bu incelemede, "**teşebbüs**" ve "**teşebbüs birlikleri**" kavramlarıyla, "teşebbüsler arasındaki rekabetin engellenmesi bozulması ya da kısıtlanmasına yönelik **anlaşmalar**" (kartel anlaşmaları) ve "**teşebbüs birliklerinin kartellere yönelik kararları**" irdelenecektir. İnceleme, Alman ve İsviçre kartel hukukları ile AB rekabet hukukunun ışığında yapılacak; Türk kartel hukukunda, sözü geçen kavramların belirlenmesi ve değerlendirilmesine çalışılacaktır.

B. "TEŞEBBÜS" KAVRAMI

I. İsviçre Hukuku

İsviçre'de, kartel hukuku alanındaki son düzenleme, 6. Ekim 1995 tarihli "**Karteller ve Diğer Rekabet Kısıtlamaları Hakkında Federal Kanun**"la (Bundesgesetz über Kartelle und andere Wettbewerbsbeschränkungen" [Kartellgesetz, KG]) yapılmıştır².

hukukuna ilişkin düzenlemeler ve modeller için bkz. **Ergun Özsunay**, Kartel Hukuku, İstanbul, 1985, s. 65 vd. RKK'nun benimsediği modellerle ilgili olarak bkz. **Ergun Özsunay**, Türk Kartel Hukukunda "Hakim Durumun Kötüye Kullanılması Yasağı", "Rekabetin Korunması -Türkiye ve Avrupa'daki Uygulamalar Semineri", İstanbul, 25. 05. 1995, İTO Yayını: 1996/7, İstanbul, s. 57 vd.

² Bu kanun, 1. Temmuz 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir. KG ile, 20. 12. 1985 tarihli "**Karteller ve Benzeri Örgütlenmeler Hakkında Kanun**" (BG über Kartelle und

KG'de, kanunun, "kartel ya da diğer rekabet anlaşmaları yapan özel hukuk ve kamu hukuku teşebbüsleri"ne uygulanacağı belirtilmiş (Art.2); ancak, "**teşebbüs**" (Unternehmen) kavramı tanımlanmamıştır.

İsviçre kartel hukukunda, "**teşebbüs**" kavramıyla, "mal veya hizmet üreten ve bağımsız olarak iktisadi faaliyete katılan her çeşit birim" anlaşılmaktadır³.

Yeni KG, "teşebbüs" türü bakımından özel hukuk ve kamu hukuku teşebbüsleri arasında bir ayırım yapmamıştır.

Teşebbüsün, bir "**gerçek kişi**" ya da "**tüzel kişi**" olabilmesi de mümkündür.

II. Alman Hukuku

Almanya'da kartel hukukunun çekirdeğini oluşturan 27. 07. 1957 tarihli "**Rekabet Kısıtlamaları Hakkında Kanun**" (Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen) (GWB), 26. 08. 1996 tarihinde yenilenmiştir⁴.

GWB'de de, "**teşebbüs**" (Unternehmen) kavramı tanımlanmamıştır. Alman kartel hukuku uygulamasında "teşebbüs kavramı" ile, mal ve hizmet üretmek suretiyle iktisadi faaliyete katılan "**iktisadi birimler**" (wirtschaftliche Einheit) anlaşılır. GWB'de "**fonksiyonel teşebbüs**" (funktionaler Unternehmensbegriff) kavramı benimsenmiştir⁵.

aehnliche Organisationen) yürürlükten kaldırılmıştır (Art. 61). Yeni İsviçre kartel hukuku, AB kartel hukuku gibi, "**üç sütun**" a dayalıdır: hukuka aykırı rekabet anlaşmaları (KG Art. 5,6 ve 8); pazara hakim teşebbüslerin hukuka aykırı davranışları (KG Art. 7 ve 8) ve teşebbüsler arası birleşmeler (KG Art. 9-11). Bkz. **Komm. KG-Schmidhauser**, Einleitung, Rn. 20 vd.; **Roland von Büren**, Wettbewerbsbeschränkungen im schweizerischen und europäischen Recht, "Die neue schweizerische Wettbewerbsordnung im internationalen Umfeld" (Herausgegeben von Roland von Büren und Thomas Cottier), Staempfli Verlag AG, Bern, 1996, s. 11.

³Ayrıntı için bkz. **Kommentar zum schweizerischen Kartellgesetz**, **Bruno Schmiedhauser**, Art. 2 Rz 4, Schulthess Polygraphischer Verlag, Zürich, 1997; **Jürg Borer**, Kommentar zum schweizerischen Kartellgesetz, Orell Füssli Verlag, 1998, Art. 2, Nr. 1 vd.

⁴ Alman kartel hukukundaki gelişmeler için bkz. **Rainer Bechtold**, GWB-Kartellgesetz, Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen, 2. Auflage, Verlag C.H.Beck, München, 1999, Einleitung Rn. 1 vd. 1998 Yenilemesi için Rn. 14 vd; **Fritz Rittner**, Wettbewerbs- und Kartellrecht, 6., völlig neubearbeitete Auflage, C.F.Müller Verlag, Heidelberg, 1999, s. 116, özellikle 118 vd.

⁵ Bkz. **Bechtold**, § 1 Rn 2.

Öğretide, "teşebbüsler" iki kategoriye ayrılmaktadır: "mutlak anlamda teşebbüsler" ve "göreceli teşebbüsler".

"Mutlak anlamda teşebbüsler"le (absolute Unternehmen), ticaret şirketi niteliğindeki teşebbüsler (komandit şirketler, limited şirketler, anonim şirketler vb.), hukuken bağımsız diğer özel hukuk ve kamu hukuku teşebbüsleri (tasarruf sandıkları, eyalet bankaları vb.) anlaşılmaktadır ⁶.

"Göreceli teşebbüsler" (relative Unternehmen) kavramı altında ise, faaliyetlerinin sadece belirli bir alanında "teşebbüs" olarak nitelenebilen kişiler, kişi birlikleri ve diğer bağımsız birimler yer almaktadır ⁷.

Uygulamada, tacir olarak ticari ve iktisadi faaliyette bulunan **"gerçek kişiler"**, "teşebbüs" olarak nitelenmektedir ⁸.

Tüzel kişiliği olan (tescilli dernekler) veya **olmayan kişi birliklerinin** de "teşebbüs" olarak kabul edildikleri belirtilmelidir ⁹.

Kamu kurum ve kuruluşları da (Körperschaften und Anstalten des öffentlichen Rechts), iktisadi faaliyete etkin olarak katıldıkları oranda "teşebbüs" kavramına dahil edilmişlerdir ¹⁰.

Serbest meslek faaliyetleri (freie Berufe), Alman kartel hukukunda, "göreceli teşebbüs" kavramı içinde ele alınmaktadır.

⁶ Bkz. **Rittner**, s. 152. Özel ödevleri nedeniyle **Deutsche Bank** ve **Kreditanstalt für Wiederaufbau** (Yeniden İmar için Kredi Kuruluşu), GWB'nin uygulanma alanı dışında tutulmuşlardır. Ayrıca bkz. **Bechtold**, § 1 Rn 3.

⁷ Burada, **"faaliyet kavramı olarak teşebbüs"**ten (Unternehmen als Taetigkeitsbegriff) söz edilir. Bkz. **Rittner**, s. 153.

⁸ **Küçük işletmeler** (Kleingewerbetreibende) ve **el işçilerinin** de (Handwerker, zanaatkar) duruma göre, "teşebbüs" sayılabilmeleri mümkündür. Bkz. **Rittner**, s. 153.

⁹ Örneğin 40-50000 üyesi olan ve tiyatro gösterileri için bilet satın alarak, üyelerine veren Hamburg'daki bir Tiyatro Derneği (Volksbühnen-Verein), "teşebbüs" olarak kabul edilmiştir. Bkz. **Rittner**, s. 153. Alman hukukunda, **iktisadi amaç izleyen dernekler** de, "teşebbüs" sayılırlar. Buna karşı, **ideal amaçlı dernekler** (Idealvereine), iktisadi faaliyette bulunmadıkları sürece, "teşebbüs" olarak kabul edilmemektedir.

¹⁰ Örneğin, **şifalı sular işleten bir kaplıca işletmesiyle sözleşme yapan sağlık sandıkları** (allgemeine Ortskrankenkassen), "teşebbüs" olarak kabul edilmişlerdir. Bkz. **Rittner**, s. 153; **Bechtold**, § 1 Rn 3.

Serbest meslek faaliyetleri, kural olarak, ticari ve sınai faaliyetlerden farklı niteliktedir. Serbest meslek faaliyetlerindeki rekabete ilişkin sorunların, ilke olarak, Medeni Hukuka, haksız rekabete ilişkin hükümlere (Haksız Rekabet Hakkında Kanun) ve her serbest meslekle ilgili özel hukuk kurallarına bırakılması temel yaklaşımı oluşturmaktadır. Bununla beraber, **Federal Kartel Dairesi** ve onu izleyen **Federal Mahkeme** (BGH), kartel hukukuna ilişkin hükümlerin serbest mesleklerle de uygulanması görüşünü benimsemişlerdir. İstisna, sadece, serbest mesleklerde sözleşme yapma özgürlüğünün **kanunla kısıtlanmış olması** halleridir¹¹. Ücretleri, devlet tarafından belirlendiği ve denetlendiği takdirde, hekimlerin, muhasebecilerin, mühendislerin vb. mesleki faaliyetleri GWB'ye tabi değildir¹².

Bilimsel, sanatsal ve sportif faaliyetler de, Kartel makamları tarafından serbest meslek faaliyetleri gibi anlaşılmakta ve bunların da "teşebbüs" faaliyetlerine benzer faaliyetlerde (unternehmerische Leistungen) bulunduğu kabul edilmektedir¹³.

III. AB Hukuku

AB kartel hukukunda, "kartel yasağı" ilkesini öngören Roma Antlaşmasının 85. maddesindeki (yeni m. 81) **merkez kavram**, "**teşebbüs**" kavramıdır (undertaking, Unternehmen). Ancak, "teşebbüs" kavramı, AETA'da tanımlanmamıştır¹⁴. Bununla

¹¹ Kural olarak, mimarlar, avukatlar, besteciler, senaryo yazarları vb. "göreceli teşebbüs"ler içinde yer alırlar. Bkz. **Rittner**, s. 154; **Bechtold**, § 1 Rn 5.

¹² Ancak, bir serbest meslek sahibinin, serbest meslek faaliyeti yanında başka bir ticari işe girişmesi halinde, faaliyetinin bir "teşebbüs" sayılabilmesi sözkonusu olabilir. Örneğin, bir hekimin, sağlık amaçlarıyla bir banyo işletmesi (Badebetrieb) gibi.

¹³ Bkz. **Rittner**, s. 155. Eser sahiplerine ilişkin hakların (Urheberrecht) iktisaden değerlendirilmesi halinde, eser sahipleri de "teşebbüs" sayılır (BHH WuW/E 1253 vd., 1257).

¹⁴ Bkz. **Gleiss/Hirsch**, Kommentar zum EG-Kartellrecht, Band 1: Art. 85 und Gruppenfreistellungsverordnungen, 4., völlig neubearbeitete und erweiterte Auflage 1993, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, Heidelberg, Art. 85, Rn. 1. Karş. **Roger Zaeh**, Wettbewerbsrecht der Europäischen Union, Praxis von Kommission und Gerichtshof, Verlag C.H.Beck/Verlag Staempfli+Cie AG, 1994, s. 2; **Kapteyn/van Themaat**, Introduction to the Law of the European Communities, Third Edition, Edited and further revised by LaurenceW. Gormley, Kluwer Law International, 1998, s. 845; **Yılmaz Aslan**, Avrupa Topluluğu Rekabet Hukuku, Ankara, 1992, s. 54; **Tekinalp/Tekinalp** (Atamer/Oder/Okutan), Avrupa Birliği Hukuku, İstanbul, 1997, s. 334 vd. "**Teşebbüs**" kavramına ilişkin kararlar için bkz. **Jones/Van der Woude/Lewis**, E.C. Competition Law Handbook, 1998 Edition, London, Sweet & Maxwell, 1999, s. 129-130.

beraber, Komisyonun ve AVAD'ın uygulamalarında, "teşebbüs kavramının tanımı" önemli bir rol oynamamıştır¹⁵.

1. "Teşebbüs" Kavramı ve "Teşebbüs" Sayılan Faaliyetler

a) AB kartel hukukunda, "teşebbüs", kurumsal olmayan, **fonksiyonel bir kavramdır** (funktionaler, kein institutionaler Begriff). AETA m. 85'in uygulanması bakımından "teşebbüs" kavramı, "**geniş bir kavram**" olarak geliştirilmiştir¹⁶.

"Teşebbüs" kavramı bakımından, **hukuksal ve iktisadi bağımsızlık** (rechtliche und wirtschaftliche Selbstständigkeit) önem taşımaz¹⁷.

b) AB kartel hukuku uygulamasında, bir "**tüzel kişi**" tarafından sürdürülen faaliyet "teşebbüs" sayılabileceği gibi; bir "**gerçek kişi**"nin faaliyeti de "teşebbüs" sayılmaktadır. Ayrıca, tek başına çalışan **gerçek kişi bir tacir**, "teşebbüs" sayıldığı gibi; bir **komisyoncu**, bir **elişçisi** (zanaatkar), **buluşunu iktisadi bakımdan değerlendiren bir araştırmacı**, **bağımsız bir sporcu** da "teşebbüs" olarak kabul edilmiştir. Bundan başka, **tüzel kişiliği olmayan ortaklıkların** da (örneğin adi ortaklık), "teşebbüs" olabilmeleri mümkündür¹⁸.

¹⁵ AVAD'ın kararlarında, açık bir tanıma rastlanılmamaktadır. Bkz. **Gleiss/Hirsch**, Art. 85, Rn. 2.

¹⁶ Bkz. **V. Korah**, An Introductory Guide to EEC Competition Law and Practice, 4th edition, ESC Publishing Limited, Oxford, 1990, s.24; **Bellamy/Child**, Common Market Law of Competition, Fourth Edition edited by Vivien Rose, London, Sweet & Maxwell, 1993, 2-008. **Gleiss/Hirsch**, Art. 85, Rn. 9. Bu yazarlar, AETA hükümlerinin bazı belirli teşebbüsleri "kartel yasağı"ndan bağışık kıldığı durumlarda (örneğin m. 90 (2) gibi), "teşebbüs" kavramının dar olarak yorumlanması gerektiği görüşündedir. Bkz. **Gleiss/Hirsch**, Art. 85, Rn 6.

¹⁷ Ticari mümessil, komisyoncu ya da diğer araçların "teşebbüs" niteliğine sahip olup olmayacakları somut durumlar bakımından tartışmalıdır. AVAD, bir "üretici teşebbüs"le çok sıkı bir bağlantı içinde bulunan ve bu teşebbüsün bir "**yardımcı organ**"ı (Hilfsorgan) görünümü taşıyan "**araçlar**"ın (Absatzmittler), "teşebbüs" sayılmaması eğilimindedir. AVAD'ın 13. 07. 1966 tarihli kararı ve 16. 12. 1975 tarihli "Suiker Unie" kararı için bkz. **Gleiss/Hirsch**, Art. 85, Rn. 51.

¹⁸ **Korah**, s. 26. Ayrıca bkz. **Groeben/Thiesing/Ehlermann**, Kommentar zum EWG-Vertrag, Artikel 1-136, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden- Baden, 1993, Vorbem. zu den Artikeln 85 bis 89.

c) AB kartel hukukunda, "teşebbüs" ayrıca, "**özerk bir kavram**"dır (autonomer Begriff). "Teşebbüs" kavramı, ne Üye Devletlerin tasarrufuna; ne de iktisadi hayatın "irade özerkliği" (Privatautonomie) ilkesine tabidir¹⁹.

d) "Teşebbüs" ayrıca, "**göreceli bir kavram**"dır (relativer Begriff). Kural olarak, "teşebbüs" ile "teşebbüsün sahibi" aynı kişidir. Ancak, bu zorunlu bir kural değildir. Bu bakımdan, bir kimsenin, sadece çok dar bir faaliyet alanında "teşebbüs" sayılıp; diğer alanlarda "teşebbüs" sayılmaması mümkün olabilir²⁰.

e) Teşebbüs" kavramı bakımından, "**teşebbüsün büyüklüğü**" de (Unternehmensgrösse) önem taşımaz. "Teşebbüs", bir "**tek kişi işletmesi**" de (ein-Mann- Betriebe) olabilir. Örneğin, bir lisans sözleşmesiyle "koruma hakları"ndan yararlanan bir bulucu (muhteri) gibi²¹.

f) AB kartel hukukunda, **her çeşit mal veya hizmetin** üretimi, alımı, satımı, dağıtımı vb. "teşebbüs" tarafından sürdürülecek faaliyetler kapsamına dahildir: acentalık faaliyetleri, maddi olmayan hakların değerlendirilmesine ilişkin hizmetler, bankacılık hizmetleri, borsa faaliyetleri, sigortacılık faaliyetleri, televizyon yayımı faaliyetleri vb. gibi²².

g) AB kartel hukukunda, "teşebbüs" tarafından yapılan faaliyetin bir "**ivaz karşılığı**" (entgeltlich) olması aranır. Bu nedenle, malların para alınmaksızın verilmesi ve hizmetlerin ücret alınmaksızın yapılması durumlarında, bir "teşebbüs" faaliyeti sözkonusu değildir. Ancak, bu hususta bir karara varabilmek için, bireysel durumların özenle incelenmesi tavsiye edilmektedir²³.

h) AB kartel hukukunda, **serbest meslek faaliyeti** sürdürenlerin de, "teşebbüs" sayıldıkları gözlenebilir. Burada, **iktisadi faaliyetin yoğunluğu ve sürekliliğinin** (Intensität oder Stetigkeit der wirtschaftlichen Betätigung) özel bir önem taşımadığı belirtilmelidir²⁴.

¹⁹ Bkz. **Gleiss/Hirsch**, Art. 85, Rn 8.

²⁰ AVAD'nın **Demo-Studio Schmidt** kararı. Bkz. **Gleiss/Hirsch**, Art. 85, Rn. 10).

²¹ AVAD'ın 27. 9. 1988 tarihli **Bayer u.a./Süllhöfer** kararı için bkz. **Gleiss/Hirsch**, Art. 85, Rn 26. Komisyon, artistleri ve opera sanatçıları (şarkı söyleyen) da "teşebbüs" olarak kabul etmektedir. Bkz. Rai/Unitel kararı ([1978] 3 C.M.L.R. 306) için **Korah**, s. 24-25.

²² Bkz. **Gleiss/Hirsch**, Art. 85, Rn 14.

²³ Bkz. **Gleiss/Hirsch**, Art. 85, Rn 15.

²⁴ Komisyon bazı kararlarında, serbest meslek faaliyetlerini "**iktisadi**" (gewerblich) faaliyet olarak nitelemiştir. Komisyonun 2.12.1975 tarihli AOIP/Beyrard kararı; 10.1.1979 tarihli

2. "Teşebbüs" Sayılmayan Faaliyetler

AB kartel hukukunda aşağıdaki faaliyetlerin "teşebbüs" niteliği taşımadığı kabul edilir:

a) **İşçilerin**, başkalarına bağımlı olarak yaptıkları hizmet edimleri "teşebbüs" niteliğinde değildir²⁵. **İşçi sendikaları** da (trade unions), "teşebbüs" olarak kabul edilmemektedir²⁶.

Bunun gibi, bir **şirketin yönetim kurulu üyelerinin** ya da **müdürlerinin** faaliyetleri de "teşebbüs" niteliğinde sayılmamışlardır²⁷.

b) **Tüketiciler**, AB rekabet kurallarıyla korundukları için, "teşebbüs"lere ilişkin kuralların uygulanma alanı dışındadırlar²⁸.

c) AB kartel hukukunda, **sanatsal, bilimsel, sportif ve kültürel faaliyetler**, nitelikleri bakımından, "teşebbüs niteliği" (Unternehmenseigenschaft) taşımazlar. Ancak, bu faaliyetlerin piyasaya sunulmaları halinde, "teşebbüs" sayılmaları mümkündür. Örneğin, sanatçıların, sanatsal etkinliklerini değerlendirmeleri sözkonusu olduğunda, bir "teşebbüs"ün varlığı kabul edilir²⁹.

d) AB kartel hukukunda da, bir teşebbüsün varlığı için, **kazanç elde etme niyeti** (Absicht der Gewinnerzielung) zorunlu görülmemektedir. Bu bakımdan, Alman hukukunda olduğu gibi, AB hukukunda da, **kamuya yararlı kuruluşlar** (gemeinnützige Organisationen), örneğin kamuya yararlı dernekler, "teşebbüs" niteliğinde olabilirler³⁰.

Vaessen/Moris kararı; 23.4.1986 tarihli Polypropylen kararı için bkz. **Gleiss/Hirsch**, Art. 85, Rn 24. Ayrıca bkz. **Bellamy/Child**, 2-008.

²⁵ Bununla beraber, bir işçinin, hizmet sözleşmesi (iş akdi) dışında, bağımsız bir faaliyette bulunması halinde (örneğin bir dükkan açıp, akşamları işletmesi gibi), "teşebbüs" olabilmesi mümkündür. Demo-Studio Schmidt kararı için bkz. **Gleiss/Hirsch**, Art. 85; Rn. 19.

²⁶ Bkz. **Bellamy/Child**, 2-007.

²⁷ **Groeben/Thiesing/Ehlermann**, Vorbemerkungen zu den Artikeln 85 bis 89, Rn. 12.

²⁸ **Gleiss/Hirsch**, Art. 85, Rn. 18.

²⁹ Komisyonun RAI/Unitel kararı ve AVAD'ın Deutsche Grammophon Gesellschaft kararı (78/79, Slg. 1971, 487, 501) için bkz. **Gleiss/Hirsch**, Art. 85, Rn. 23.

³⁰ Bkz. **Groeben/Thiesing/Ehlermann**, Vorbemerkungen zu den Artikeln 85 bis 89, Rn. 13.

e) Kural olarak, sadece üyelerinin menfaatlerini temsil ve koruma amacına yönelik olan **meslek birliklerinin faaliyetleri** (Taetigkeit von Verbaenden), "teşebbüs" niteliği taşımazlar. Buna karşı, mal üretimi ve alışverişine ya da ticari edimler sağlanmasına yönelik faaliyetlerde bulunmaları halinde, bunların da "teşebbüs" sayılmaları mümkündür³¹.

f) Bir "kişi şirketi"ndeki **ortakların** ya da bir **anonim şirketin pay sahiplerinin** durumu ve faaliyetleri de, "teşebbüs" olarak nitelenmemiştir³².

3. "Bağlı Teşebbüs"

"Teşebbüs" kavramı bakımından, **bağlı teşebbüslerde** (Verbundene Unternehmen) irdelenmesi gereken sorun, "ekonomik bir birlik" arzeden konzerne (holding) dahil "bireysel teşebbüsler" in mi, yoksa "tüm konzerne" in mi ya da "konzerne bir bölümü" nün mü "teşebbüs" sayılacağı sorunudur.

AB kartel hukukunda, **Komisyon**, üç görünümü de "teşebbüs" olarak nitelendirme eğilimindedir. **Gleiss/Hirsche**'e göre, **AVAD**'ın tutumu ise, belirlenmiş değildir³³.

a) Konzerne dahil şirketlerin "teşebbüs" sayılması: Dış ilişkide, genel olarak, **konzerne dahil bireysel şirketler** "teşebbüs" (Konzerngesellschaften als Unternehmen) olarak kabul edilmektedir.

b) Konzernin bir bütün olarak "teşebbüs" sayılması: Buna karşı, konzerne, "teşebbüs niteliği"ne (Konzern als Unternehmen) sahip olup olmadığı tartışmalıdır.

Komisyon, konzerne "teşebbüs" sayılabileceğini kısmen kabul etmektedir. Gerçekten, Komisyon, ana ve yavru şirketin, başlı başına bir "teşebbüs" sayılacağı, bir "birlik" oluşturabileceği kanısındadır³⁴.

³¹ Komisyonun 14. 12. 1989 A.P.B. ve 11. 07. 1988 BDTA tarihli kararları için bkz. **Gleiss/Hirsch**, Art. 85, Rn. 25.

³² Buna karşı, bunların, bir teşebbüsü devir almaları ya da devir etmeleri halinde "teşebbüs" sayılabilmeleri mümkündür. Komisyonun 26. 07. 1976 tarihli Reuter/BASF ve 12. 12. 1983 tarihli Nutricia kararları için bkz. **Gleiss/Hirsch**, Art. 85, Rn. 27.

³³ Bkz. **Gleiss/Hirsch**, Art. 85, Rn. 54.

³⁴ Ayrıntı ve Komisyon kararları için bkz. **Gleiss/Hirsch**, Art. 85, Rn. 56.

Aynı görüşün, AVAD tarafından da paylaşıldığı görülmektedir. AVAD'ın anlayışına göre, ana ve yavru şirket bir "ekonomik birlik" (eine "wirtschaftliche Einheit") oluşturduğundan, bu ekonomik birliğin, "teşebbüs" olarak nitelendirilmesi gerekir³⁵. Bu anlayışın olağan sonucu olarak, bir konzerne dahil bireysel şirketlerin eylemleri (Handlungen) ana şirkete izafe edilmektedir³⁶.

IV. Türk Hukukunda "Teşebbüs" Kavramı

Türk rekabet hukukunda da, RKK'daki, "anahtar kavram" "teşebbüs"tür.

RKK m. 3'de, "**teşebbüs**", "piyasada mal veya hizmet üreten, pazarlayan, satan gerçek ve tüzel kişiler ile bağımsız karar verebilen ve ekonomik bakımdan bir bütün teşkil eden birimler" olarak tanımlanmaktadır.

RKK'nın model olarak AETA m. 85'den esinlenmesi nedeniyle³⁷, bir yandan AB kartel hukukunun "teşebbüs" anlayışının; öte yandan da, Türk özel hukukunun (özellikle MK ve BK) İsviçre ve Alman hukuklarıyla (özellikle TTK) olan organik bağılılığı nedeniyle de, bu hukuklardaki "teşebbüs" kavramının Türk hukukundaki "**teşebbüs**" kavramını etkileyeceği apaçıktır.

Bu nedenle de, yukarıda, İsviçre, Alman ve AB hukukları bakımından "**teşebbüs**" kavramına ilişkin açıklamaların tümüyle Türk hukuku bakımından geçerli olacağı anlaşılmaktadır.

Türk kartel hukukunda, "teşebbüs" kavramının, her durumda, bu hukuklardaki ölçütler ve eğilimlere göre geliştirileceği söylenebilir. Bu nedenle, TTK'nın "**ticari işletme**" kavramının (m. 11) kartel hukukunun dar anlamdaki "teşebbüs" kavramına özdeş olduğu; **tüm ticaret şirketlerinin** (kollektif şirket [TTK m. 151 vd.]; komandit şirket [TTK m. 243 vd.]; anonim şirket [TTK m. 269 vd.]; sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket [TTK m. 475 vd.]; limited şirket [TTK m. 503 vd.]); **kooperatiflerin**³⁸; **adi şirketin** (BK m. 520 vd.) ve **bireysel olarak kişi firmalarının**, kartel hukukumuz anlamında "teşebbüs" sayılacakları belirtilmelidir.

³⁵ AVAD'ın 14. 07. 1972 tarihli Geigy kararı (Slg. 1972, 787, 838); 04. 05. 1988 tarihli Bodson/BFRL kararı (Slg. 1988 2479, 2513) ve diğer kararları için bkz. **Gleiss/Hirsch**, Art. 85, Rn. 57.

³⁶ Bkz. **Gleiss/Hirsch**, Art. 85, Rn. 58.

³⁷ Bkz. yukarıda dip notu 1.

³⁸ Bkz. 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu (RG 10. 05. 1969 ; Sayı: 13195).

Bu bağlamda, ideal amaç gütmekle beraber, **ticari işletme işleten dernekler**³⁹ ile **vakıfların** da⁴⁰, "teşebbüs" sayılacakları açıktır

Meslek birlikleri bakımından da, yakın ilişkili olduğumuz ulusal kartel hukuklarının ve AB rekabet hukukunun anlayış ve yorumlarının benimseneceği söylenebilir.

C. TEŞEBBÜS BİRLİKLERİ

I. Alman Hukuku

Alman kartel hukukuna göre, "**teşebbüs birliği**" (Unternehmensvereinigung) kavramı, hangi biçimde kurulmuş olursa olsun tüm **özel hukuk birliklerini** ve **teşebbüsler tarafından kurulan şirketleri** kapsamaktadır⁴¹.

"Teşebbüs birliği" kavramı içinde, özellikle **dernekler, kooperatifler, Alman Medeni Kanununa göre kurulmuş ortaklıklar** (BGB-Gesellschaften) ve **ortakları teşebbüslerden oluşan tüm ticaret şirketleri** (AŞ, limited şirketler [GmbH]) yer alırlar.

Ayrıca, **kamu hukukuna tabi teşebbüs birlikleri** de (öffentlich-rechtlichen Unternehmensverbände) bu kategoriye dahildirler: örneğin sanayi ve ticaret odaları; esnaf odaları gibi⁴².

Alman kartel hukukunda, **kamu hukukuna tabi serbest meslek odalarının** da (öffentlich-rechtlichen Kammern der freien Berufe), "teşebbüs birliği" olarak ele alındıkları belirtilmelidir. Örneğin tabip odaları ve barolar (Arztkammern und die Rechtsanwaltskammern) bu kategoride yer alırlar⁴³.

³⁹ Bkz. 06.10.1983 tarihli ve 2908 sayılı Dernekler Kanunu (RG 07.10.1983; Sayı: 18184).

⁴⁰ Bkz. MK m. 73 vd.; Türk MK Hükümlerine Göre Kurulan Vakıflar Hakkında Tüzük, No. 7/1066-25.07.1970 (RG 21.08.1970; Sayı: 13586).

⁴¹ Bkz. **Rittner**, s. 158.

⁴² Bkz. **Rittner**, s. 159.

⁴³ Bkz. **Bechtold**, § 1 Rn. 5.

II. AB Hukuku

AB kartel hukukunda "**teşebbüs birliği**" (association of undertakings, Unternehmensvereinigung) kavramı geniş içerikli bir kavramdır.

Teşebbüs birliği, kural olarak "teşebbüsler" in oluşturduğu bir birliktir. Ancak, "teşebbüs birliği" kavramının, "teşebbüs" kavramına özgü koşulları yerine getirmesi gerekli değildir. Özellikle, "teşebbüs birliği" nin, "teşebbüs" gibi, bizzat iktisadi faaliyette bulunması aranmamaktadır.

AB kartel hukukunda, teşebbüs birliğinin, şirketler veya dernekler hukukuna göre oluşması ya da başka bir biçimde örgütlenmiş olması mümkündür. Ayrıca, "**teşebbüs birliklerinin oluşturduğu birlikler**" in de (Vereinigungen von Unternehmensvereinigungen), bu kavram içine dahil olduğu belirtilmelidir⁴⁴.

AB rekabet hukuku uygulamasında, geniş içerikli "teşebbüs birliği" kavramında aşağıdaki örgütlenmelerin yer aldığı gözlenebilir: **tüzel kişiliği olan dernekler**, **tüzel kişilikten yoksun kişi toplulukları**⁴⁵, **kazanç amacı gütmeyen dernekler**⁴⁶, **dernekler tarafından kurulan dernekler** (associations of associations)⁴⁷, **kooperatifler**⁴⁸.

III. Türk Hukuku

Alman ve İsviçre kartel hukuklarından farklı olarak, Türk hukukunda, RKK m. 3, "**teşebbüs birliği**" kavramını, "teşebbüslerin belirli amaçlara ulaşmak için oluşturduğu, tüzel kişiliği haiz ya da tüzel kişiliği olmayan her türlü birlik" olarak tanımlanmıştır.

Yukarıda Alman hukuku ve AB hukukuna ilişkin açıklamalarımızın ışığında RKK'nın "teşebbüs birliği" kavramına ilişkin tanımın, bu kavramın kapsamı bakımından yeterli olmadığı belirtilmelidir. Bununla beraber, yetersiz de olsa, bir

⁴⁴ "Teşebbüs birlikleri" ve "çatı birlikler"le (Dachverbaende) ilgili ayrıntı için bkz. **Gleiss/Hirsch**, Art. 85, Rn 71.

⁴⁵ Bkz. Cecimo, JO 1969 L69/13 [1969] CMLR D 1.

⁴⁶ Bkz. Van Landewyck v. Commission [1980] ECR 3125 [1981] 3 CMLR 134.

⁴⁷ Bkz. BPICA, OJ 1977 L299/18 [1977] 2 CMLR 43 ve Milchförderungsfonds, OJ 1985 L35/35 [1985] 3 CMLR 101.

⁴⁸ Bkz. Coöperatieve Stremsele Kleurselfabrik v. Commission [1981] ECR 851 [1982] 1 CMLR 240.

tanımın verilmesi kavramın geliştirilmesine engel değildir. "Teşebbüs birliği" kavramının **somut içeriğinin**, ileride, öğreti ve Kartel Kurulu kararlarıyla belirleneceği anlaşılmaktadır.

"Teşebbüs birliği" kavramının **kapsamına**, sanayi ve ticaretin çeşitli alanlarında kurulacak derneklerin dahil olacakları belirtilmelidir. Ancak, 2908 sayılı **Dernekler Kanunu**, dernek kurma hakkını sadece "gerçek kişiler"e tanıdığından (m. 4/I); bizim hukukumuzda göre, tüzel kişi olarak "teşebbüsler" in derneklere kurucu olmaları ya da üye olabilmeleri (m. 16/I) mümkün değildir. Uygulamada, çeşitli sınıai ve ticari faaliyet alanlarında kurulmuş bulunan derneklerin, "teşebbüsler" tarafından değil, fakat bunların üst düzey yöneticileri (genel müdür, Yönetim Kurulu başkanı vb.) tarafından kuruldukları ve bu düzeydeki yöneticilerin bu derneklere üye oldukları gözlenmektedir. Kanımızca, "kanuna karşı dolan" niteliğindeki bu uygulamaya son verilmesi ve Dernekler Kanunu'nda yapılacak değişiklikle, tüzel kişilere de (teşebbüsler) dernek kurma ve derneklere üye olma hakkının tanınması yerinde olacaktır⁴⁹.

Dernekler Kanunuyla bağdaşmasa da, uygulamada, çeşitli sanayi ve ticaret alanlarında faaliyette bulunan **teşebbüslerin ortak menfaatlerini temsil etmek ve korumak amacıyla kurulmuş derneklerin** "teşebbüs birliği" olarak nitelendirilmesi amaca uygun olacaktır. Bu bakımdan, "TÜSİAD-Türkiye Sanayicileri ve İşadamları Derneği", kanımızca bir "teşebbüs birliği"dir.

Bundan başka, yasa gereği, üyelerinin iktisadi ve mesleki menfaatlerini temsil etmek ve korumak amacıyla kurulmuş bulunan ve kamu hukukuna tabi olan **mesleki birliklerin** de (örneğin TMMOB)⁵⁰, "teşebbüs birliği" olarak nitelendirilmesi gerekmektedir. Bu kategori içinde özellikle, **sanayi ve ticaret odalarının, esnaf ve sanatkar odaları birliklerinin, eczacı odalarının** vb. yer aldıkları belirtilmelidir.

Aynı niteleme, mesleki kuruluşların oluşturdukları **üst kuruluşlar** (çatı kuruluşlar) bakımından da sözkonusudur. Örneğin, TOBB bu anlamda bir "teşebbüs birliği"dir.

⁴⁹ Bu konudaki eleştiriler ve öneriler için bkz. **Ergun Özsunay**, Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler - Tüzel Kişilerin Genel Teorisi/Dernekler/Vakıflar, 5. Bası, İstanbul, 1982, s. 117 vd.

⁵⁰ Karş. Rekabet Kurulunun 19. 02. 1998 tarihli ve 53/384-44 sayılı kararı (RG 20. 11. 1998; Sayı: 23529, s. 24 vd.)

Derneklerin üst örgütlenmeleri olan **federasyonlar ve konfederasyonların** da, "teşebbüs birliği" oldukları şüphesizdir⁵¹.

Kanımcı, **işveren sendikalarının** (employers' association)⁵² (örneğin, İlaç Endüstrisi İşverenleri Sendikası, Kimya Endüstrisi İşverenler Sendikası vb. gibi) ve bunların üst örgütlenmelerinin de (örneğin Türkiye İşveren Sendikaları Federasyonu gibi), "teşebbüs birliği olarak nitelenmesi yanlış olmayacaktır .

D. TEŞEBBÜSLER ARASI ANLAŞMALAR

I. İsviçre Hukuku

1. Genel Olarak

İsviçre kartel hukukunda, **aynı ya da farklı pazar düzeylerinde** (ekonomi basamaklarında) bulunan teşebbüsler arasında yapılıp, **rekabetin kısıtlanması** amacını güden ya da böyle bir etkiyi doğuran, hukuken bağlayıcı olan ya da olmayan **anlaşmalar** (rechtlich erzwingbare oder nicht erzwingbare Vereinbarungen, les conventions avec ou sans force obligatoire) ve uyumlu davranışlara (abgestimmte Verhaltensweisen, les pratique concertées) **rekabet anlaşması** (Wettbewerbsabrede) adı verilir (Art. 4/Abs. 1)⁵³.

Aynı pazar düzeyindeki rekabet anlaşmalarına **yatay anlaşmalar** (Horizontalabrede); farklı pazar düzeylerindeki rekabet anlaşmalarına ise, **dikey anlaşmalar** (Vertikalabrede) denilmektedir⁵⁴.

KG'de, bu anlaşmalar, **"geçerli (caiz) olmayan rekabet anlaşmaları"** (unzulaessige Wettbewerbsabreden) ve **"geçerli olan (caiz görülen) rekabet**

⁵¹ Rekabet Kurulunun 03.03.1999 tarihli ve 99-12/91-33 sayılı kararında, **Türkiye Şöförler ve Otomobilciler Federasyonu** bir "teşebbüs birliği" olarak nitelenmiştir (RG 09.09.1999; Sayı: 23811, s. 171 vd.

⁵² 28221 sayılı **Sendikalar Kanunu**'na göre, "işveren sendikası", "çalışma ilişkilerinde ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerin korunması ve geliştirilmesi için işverenler tarafından kurulan" sendikadır (m. 1).

⁵³Bkz. **Stoffel**, SZW/RSDA 3/96, s.107. Ayrıca **Stoffel**, SZW/RSDA Sondernummer/Numéro spécial 1996, s. 10.

⁵⁴Bkz. **von Büren**, s. 13. KG, **"uyumlu davranışlar"**ı açıkça bir "rekabet anlaşması" olarak kabul ettiği halde; **"tavsiyeler"**den (Empfehlungen) söz etmemiştir (Art. 4/1). Ayrıntı için bkz. **Borer**, s. 128 vd.

anlaşmaları" (gerechtfertigte Arten von Wettbewerbsabreden) olarak ikiye ayırt edilmiştir (Art. 5-6).

2. Geçerli Olmayan Rekabet Anlaşmaları

KG'ye göre, "**geçerli olmayan anlaşmalar**", belirli bir mal veya hizmet pazarında rekabeti önemli ölçüde bozan ve "**ekonomik verimlilik**" (wirtschaftliche Effizienz, efficacité économique) nedenleriyle de⁵⁵ haklı görülemeyen anlaşmalardır (Art. 5/Abs. 1).

Bir **rekabet anlaşmasının**, **ekonomik verimlilik nedenleriyle** haklı görülebilmesi için, aşağıdaki koşulların varlığı aranmaktadır (Art. 5/Abs. 2):

- anlaşmanın, üretim ve dağıtım masraflarının düşürülmesi için zorunlu olması (notwendig, nécessaire);

- ürün ya da üretim usullerinin iyileştirilmesini amaçlaması;

- araştırma veya teknik ya da mesleki bilginin geliştirilmesine veya kaynaklardan rasyonel biçimde yararlanılmasına yönelik bulunması ve

- anlaşmaya taraf olan teşebbüslerin, **etkin rekabeti** (wirksamer Wettbewerb, concurrence efficace) ortadan kaldırmalarına imkan vermemiş olması⁵⁶.

Rekabet anlaşmasının, KG Art. 5'in kapsamına girmesi için, **belirli bir pazarda** (ilgili pazarda)⁵⁷ **rekabetin önemli ölçüde kısıtlanmış** olması öngörülmüştür⁵⁸.

⁵⁵ İsviçre kartel hukukunda, "**ekonomik verimlilik**"le (wirtschaftliche Effizienz), iktisat ilmi anlamında verimlilik anlaşılır. "Ekonomik verimlilik"de, anlaşmaya taraf olan teşebbüslerin kazanç sağlamaları yanında, "tüketici"nin de sağlanan kardan uygun bir pay alması aranır. Ayrıntı için bkz. **Borer**, s. 184.

⁵⁶ Bkz. **Komm. KG-Hoffet**, Art. 5, Rn. 94 vd.; **Borer**, s. 183 vd.; **von Büren**, s. 17-18; **Stoffel**, SZW/RSDA Sondernummer/Numéro spécial 1996, s. 18 vd.

⁵⁷ Konu, yer ve zaman bakımından "ilgili pazar" (sachlich, örtlich, zeitlich relevanter Markt) kavramı için bkz. **Borer**, s. 166 vd.; **Komm. KG-Hoffet**, Art. 5, Rn. 48 vd.; **von Büren**, s. 15.

⁵⁸ "Rekabetin önemli ölçüde bozulması"na ilişkin ayrıntı için bkz. **Borer**, s. 170 vd.

KG Art. 5/Abs. 3, aşağıdaki anlaşmaların, fiilen rekabet halinde bulunan veya bulunması imkanı sözkonusu olan teşebbüslere ilişkin olması halinde, "**etkin rekabet**"in ortadan kaldırılmış olacağını varsaymaktadır (kanuni karine).

Etkin rekabeti ortadan kaldıracağı varsayılan anlaşmalar şunlardır:

- doğrudan ya da dolaylı olarak fiyatları belirleyen anlaşmalar (yatay fiyat anlaşmaları, horizontale Preisabsprachen);

- üretim, tedarik veya teslimat miktarlarını sınırlayan anlaşmalar (yatay miktar anlaşmaları, horizontale Mengenablebrede);

- bölgelere veya anlaşmanın taraflarına göre pazarların bölüşülmesine yönelik anlaşmalar (yatay pazar paylaşma anlaşmaları, horizontale Marktaufteilung)⁵⁹.

3. Geçerli Rekabet Anlaşmaları

KG'ye göre, "**iktisadi verim**" (wirtschaftliche Effizienz) nedeniyle hukuka uygun sayılan anlaşmalar şunlardır (Art. 6)⁶⁰:

- araştırma ve geliştirme bakımından işbirliği anlaşmaları⁶¹;

- ihtisaslaşma (uzmanlaşma) ve rasyonelleştirmeye yönelik anlaşmalar⁶²;

- belirli mal veya hizmetlerin tekelden (inhisari) alınması (Alleinbezugsvertraege) veya dağıtımına (Alleinvertriebsvertraege) ilişkin anlaşmalar⁶³;

- fikri haklarda inhisari lisans verilmesine ilişkin anlaşmalar⁶⁴.

⁵⁹ Ayrıntı için bkz. **Komm. KG-Hoffet**, Art. 5, Rn. 110 vd.; **Borer**, s. 176 vd.; **von Büren**, s. 21 vd.

⁶⁰ Ayrıntı için bkz. **Komm. KG-Hoffet**, Art. 5, Rn. 80 vd.

⁶¹ Bkz. **Borer**, s. 193 vd.; **Komm. KG-Hoffet**, Art. 6, Rn. 25.

⁶² "hesaplama şemalarının kullanılmasına ilişkin anlaşmalar dahil". Bkz. **Borer**, s. 195 vd.

⁶³ Ayrıntı için bkz. **Komm. KG-Hoffet**, Art. 6, Rn. 31 vd.; **Borer**, s. 197 vd.

⁶⁴ Bkz. **Komm. KG-Hoffet**, Art. 6; Rn. 35; **Borer**, s. 200 vd.

KG, "iktisadi verim" nedeniyle hukuka uygun sayılan ve caiz görülen anlaşmaların hangi koşullara tabi olacağını tüzükler ve genel tebliğlerle belirleneceğini öngörmüştür (Art. 6/Abs. 1) ⁶⁵.

4. Baskın "Kamu Yararı" Nedeniyle "Hukuka Uygun Olmayan Rekabet Sınırlamaları"na İzin Verilmesi

İsviçre kartel hukukunda, istisnai durumlarda, hukuka uygun olmayan rekabet kısıtlamalarına izin verilebilir. KG'ye göre, Federal Konsey, yetkili makamlarca hukuka aykırı olduğuna karar verilen rekabet anlaşmalarına ⁶⁶, istisnaen izin vermeye yetkilidir. Bunun için, "**baskın bir kamu yararı**"nın (überwiegende öffentliche Interesse, intérêt publics prépondérants) sözkonusu olması ve ilgililerin başvuruda bulunmaları gerekir ⁶⁷.

II. Alman Hukuku

1. Kartel Anlaşması

Alman hukukunda, "**kartel anlaşmaları**" (Kartellvereinbarungen), birbiriyle rekabet halinde bulunan teşebbüsler arasında yapılan ve rekabetin engellenmesi, kısıtlanması ya da bozulması **amacını** izleyen ya da böyle bir **sonuç** (etki) doğuran anlaşmalardır ⁶⁸.

Kartel anlaşmaları, kural olarak üç unsurdan oluşur:

- Birincisi, teşebbüsler arasında yapılmış bir "**anlaşma**"nın (Vereinbarung) ⁶⁹ bulunmasıdır.

⁶⁵"**Tüzükler**" (Verordnungen), Federal Konsey; "**genel tebliğler**" (allgemeine Bekanntmachungen) Rekabet Komisyonu tarafından çıkarılacaktır. Genel tebliğler, Federal Resmi Gazetede yayınlanacaktır. Bkz. **Stoffel**, SZW/RSDA Sndernummer/Numéro spécial 1996, s. 20-21; **Komm.KG-Hoffet**, Art. 6, Rn. 48 vd.

⁶⁶ veya "pazara hakim teşebbüslerin davranışına"

⁶⁷ Ayrıntı için bkz. **Komm. KG-Hoffet**, Art. 8, Rn. 16 vd.; **Borer**, s. 224 vd.; **von Büren**, s. 33.

⁶⁸ Alman kartel hukukunda **konu, amaç ve sonuç kuramları** (Gegenstands-, Zweck-und Folgetheorie) için bkz. **Bechtold**, § 1, Rn. 29 vd.

⁶⁹ GWB'nin yeni metninde kullanılan "**anlaşma**" (Vereinbarung) kavramı, bugüne kadar kullanılmakta olan "**sözleşme**" (Vertrag) kavramını karşılamaktadır Burada, Alman Medeni Kanununun (BGB) sözleşmelere ilişkin hükümlerinin uygulanması sözkonusudur. Bkz. **Rittner**, s. 193.

- İkinci unsur, kartel anlaşmasının "**birbiriyle rekabet halinde bulunan teşebbüsler**" arasında yapılmış olmasıdır⁷⁰.

- Üçüncü unsur da, anlaşmanın, "**rekabetin sınırlanması**" "**amac**"ını izlemesi ya da böyle bir "**sonuç**" (etki) ortaya koymasındır (fonksiyon şartı, Funktionsklausel)⁷¹.

2. "Anlaşma" Kavramının Komşu Kavramlardan Ayırt Edilmesi

Alman kartel hukukunda, "**anlaşma**" (Vereinbarung) kavramı⁷², "**sözleşme**" (Vertrag) kavramından daha geniş bir içeriğe sahiptir.

Öğretide, "anlaşma" kavramının, bazı "sözleşme" tiplerinden ve komşu kavramlardan dikkatle ayırt edildiği görülmektedir.

"Anlaşma" kavramı, "**centilmen sözleşmesi**"nden (gentlemen's agreement), farklıdır. "Anlaşma", taraflar arasında hukuksal sonuçlar doğurduğu halde, genellikle işadamları arasında yapılan "centilmen sözleşmeleri", kural olarak hukuksal bir sonuç doğurmazlar. Bunlara bağlılık, sadece nezaket ve centilmenlik gereğidir⁷³.

"**Anlaşma**" kavramı, ayrıca, "**uyumlu davranış**" (aufeinander abgestimmte Verhaltensweisen) kavramından da farklıdır. "Uyumlu ya da uyumlu davranış", bir "davranış tarzı"dır. "Uyumlu davranış", uygulamada çok sık ortaya çıkan bir kartel olgusu değildir. Tarafların menfaatleri arasındaki çatışma nedeniyle, özellikle **mübadele amacına yönelik sözleşmelerde** (GWB §§ 14), "uyumlu davranış"ın söz konusu olmayacağı belirtilmektedir⁷⁴.

⁷⁰ Bkz. Rittner, s. 193.

⁷¹ Bkz. Bechtold, § 1, Rn. 6. GWB'nin § 1 hükmündeki "**rekabetin engellenmesi, kısıtlanması veya bozulmasının amaçlanması ya da böyle bir sonucun doğması**"na ilişkin hüküm, AETA m. 85'den (yeni m. 81) alınmıştır. Uygulamada, "üst kavram" olarak, "**rekabetin sınırlanması**" (Wettbewerbsbeschränkung) deyimini tercih olunmaktadır. 1998 tarihli 6. GWB Yenilemesi (6. Novelle) ile, 1957 tarihli GWB döneminde geçerli olan ve "**ortak amaç**" (zu einem gemeinsamen Zweck) kavramına dayalı bulunan "**Konu Kuramı**" (Gegenstandstheorie), yerini "**Pazar-Sonuç-Kuramı**"na (Markt-Folge-Theorie) bırakmıştır. Bkz. Rittner, s. 209.

⁷² GWB, kural olarak, **kamu hukukundan doğan ve kamu hukukuna tabi bulunan hukuksal ilişkilere** uygulanmadığından, "kartel yasağı ilkesi" (§ 1), **kamu hukukuna tabi sözleşmelere** (öffentlich-rechtliche Verträge) uygulanmaz. Bkz. Bechtold, § 1, Rn. 9.

⁷³ Bkz. Rittner, s. 197.

⁷⁴ "Kartel anlaşmaları" ve "kartel kararları" yanında, üçüncü bir "kartel olgusu" olarak, "**uyumlu davranış**", GWB 1998 Yenilemesiyle kartel hukukuna girmiştir. Bu kavram, AB

"Anlaşma" kavramı, "aynı biçimde hareket edilmesi"ne yönelik "tavsiyeler"den (Empfehlungen) ve "karşılıklı tavsiyeler"den de (gegenseitige Empfehlungen) farklıdır (GWB § 22/Abs. 1).

"Anlaşma" kavramının (istenerек ya da istenmeksizin gerçekleştirilen) **paralel davranışlardan** da (Parallelverhalten, parallel conduct)⁷⁵ ayırt edildiği görülmektedir. Söz konusu paralel davranışlar, genel olarak oligopolistik pazar ilişkilerinde ortaya çıkarlar. Bu çeşit davranışlar, GWB § 19/Abs. 1 hükmüne tabidirler⁷⁶.

III. AB Hukuku

1. "Anlaşma" Kavramı

AETA m. 85'de sözü edilen "**teşebbüsler arası anlaşmalar**" (agreements between undertakings), kural olarak,

- teşebbüsler arasında yapılan;

- rekabeti engelleme, kısıtlama ya da bozma amacına yönelik olan ya da bu sonucu doğuran sözleşmelerdir (contract).

AB rekabet hukuku uygulamasında, "rekabeti sınırlayan anlaşmalar" bakımından, "**yatay anlaşmalar**" (horizontal agreements) ile "**dikey anlaşmalar**" (vertical agreements) arasında bir fark gözetilmemektedir.

Bunlardan birincisi, iki ya da daha fazla üretici/sağlayıcı teşebbüs arasında⁷⁷ yapılan anlaşmalardır. Aynı pazar (ekonomi) düzeyinde bulunmayan teşebbüsler arasında yapılan anlaşmalara ise, "dikey anlaşmalar" denilmektedir. Örneğin, bir

kartel hukukundaki "**uyumlu eylem**"i (concerted practice) karşılamaktadır. Bkz. **Rittner**, s. 214.

⁷⁵ İsviçre hukukunda, **paralel davranış** (parallel conduct) ve **bilerek paralel davranış** (conscious parallelism) kavramlarıyla ilgili olarak bkz. **von Büren**, s. 14-15.

⁷⁶ GWB § 19/Abs. 1'e göre, "pazara hakim bir durumun bir ya da daha fazla teşebbüs tarafından kötüye kullanılması yasaktır". Oligopolistik pazarlarda, paralel davranışlar, **hakim durumu kötüye kullanma tarzında yararlanmalardır** (missbraeuliche Ausnutzung). Bkz. **Rittner**, s. 197.

⁷⁷ veya iki ya da daha fazla "iktisap eden" (acquirer) arasında

üretici/sağlayıcı teşebbüs ile bir "satıcı" arasında yapılan bir "dağıtım anlaşması" gibi⁷⁸.

2. "Anlaşma" Kavramının İçeriği ve Çeşitli Görünümleri

AB rekabet hukuku uygulamasında, "anlaşma" kavramına **çok geniş bir içerik** verilmiştir⁷⁹.

"Anlaşma" kavramı sadece, tarafları hukuken bağlayan "**sözleşmeler**"i (contracts) değil; ayrıca, tarafları **ahlaken bağlı kılan taahhütleri** de (morally binding commitments) içerir⁸⁰.

Rekabeti sınırlayan anlaşma, "**yazılı**" veya "**sözlü**"⁸¹; **açık** veya **zımni**⁸² olabilir.

Bir "anlaşma"nın varlığının, "**hal ve şartlar**"dan anlaşılabilmesi de mümkündür⁸³.

AB kartel hukuku uygulamasında, bir firma tarafından satıcılara gönderilen ve muhatap tarafından imzalanmış bir **sirkülerin**⁸⁴ de "anlaşma" olarak kabul edildiği görülmektedir.

Taraflar arasındaki sürekli iş ilişkilerinin de "anlaşma" sayılabilmesi mümkündür⁸⁵.

⁷⁸ Bkz. Société Technique Minière v. Maschinenbau Ulm [1966] ECR 235 [1966] CMLR 357; Consten and Grundig v. Commission [1966] ECR 299 [1966] CMLR 418. Ayrıca bkz. **Bellamy/Child**, 2-018.

⁷⁹ AB kartel hukuku uygulamasında "anlaşma"nın tanımı ve içeriğine ilişkin kararlar için bkz. Jones/Van der Woude/Lewis, s. 145-146.

⁸⁰ Bkz. **Bellamy/Child**, 1-106.

⁸¹ Bkz. **Jones/Van der Woude/Lewis**, s. 145'de belirtilen kararlar (özellikle TEPEA v. Commission; Tipp-Ex v. Commission; Flat Glass kararları).

⁸² Bkz. **Jones/Van der Woude/Lewis**, s. 145'de belirtilen kararlar (özellikle FEDETAB; AEG v. Commission; Adalat; Sandoz v. Commission kararları)

⁸³ Bkz. Tepea v. Commission [1978] ECR 1391 [1978] 3 CMLR 392.

⁸⁴ Bkz. BMW v. Commission [1974] ECR 2435 [1980] 1 CMLR 370.

⁸⁵ Bkz. Konica, OJ 1988 L78/34 [1988] 4 CMLR 848 § 40. Ayrıca bkz. **Jones/Van der Woude/Lewis**, s. 145'de belirtilen kararlar.

Uygulamada, **rekabeti sınırlayıcı bazı koşulların taraflar arasındaki bir sözleşmeye dahil edilmesi** (incorporation of the terms in an agreement) halinde de, bir "anlaşma"nın varlığından söz edilmiştir⁸⁶.

Bunun gibi, bir **üretici/sağlayıcının, satıcılara** gönderdiği sirkülerde yer alan "**güçlü tavsiyeler**"in, satıcılarda, fiilen (de facto), bu tavsiyelere uyulması gerektiği izlenimini yaratması ve bunların "satıcılık sözleşmesi"nin bir koşulu olarak algılanması halinde de, taraflar arasında bir "anlaşma"nın varlığı kabul edilmiştir⁸⁷.

Uygulamada, standart **Genel İşlem Şartlarının** da (GİŞ, AGB: Allgemeine Geschaeftsbedingungen) m. 85 anlamında bir "teşebbüsler arası anlaşma" olarak ele alındığı belirtilmelidir.

Bundan başka, bir **anlaşmanın sona ermesine karşın, etkilerini sürdürmekte olması** halinde de, AETA m. 85 anlamında bir "anlaşma"nın varlığından sözedilmektedir⁸⁸.

IV. Türk Hukuku

1. Genel Olarak

Türk hukukunda, RKK m. 4/I'de, "belirli bir mal veya hizmet piyasasında doğrudan veya dolaylı olarak rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama **amacını** taşıyan veya bu **etkiyi** doğuran yahut doğurabilecek nitelikte olan teşebbüsler arası anlaşmalar"ın hukuka aykırı ve yasak olduğundan söz edilmiş ise de, tanımlara ilişkin 3. maddede, "anlaşma" kavramına ilişkin bir tanım verilmemiştir.

Rekabeti sınırlayan anlaşmaların en tipik görünüşleri, RKK m. 4/II'de "**örnek olmak**" üzere belirtilmiştir: fiyat karteli anlaşmaları; pazar paylaşma anlaşmaları; kota karteli anlaşmaları; anlaşmanın niteliğine veya ticari teamüllere

⁸⁶Bkz. Sandoz v. Commission [1990] I ECR 45. Bu kararda, Adalet Divanı, bir **üretici/sağlayıcı** tarafından, sistemli olarak **müşterilerine** gönderilen ve "ihracat yasaktır" kaydını içeren **faturalardaki kayıtların**, taraflar arasında yapılmış genel bir anlaşmanın bir parçası olduğunu kabul etmiştir. Bkz. **Bellamy/Child**, 2-017.

⁸⁷ Bkz. **Jones/Van der Woude/Lewis**, s. 146'da anılan kararlar (FEDETAB, Ford Werke AG, WEA/Filipacchi Musik vb. kararları). Ayrıca bkz. **Bellamy/Child**, 2-017.

⁸⁸ Çeşitli kararlar (özellikle EMI-CBS; AMP v. Binon; Solvay; Quinine Cartel vb. kararları) için bkz. **Jones/Van der Woude/Lewis**, s. 146. Ayrıca bkz. **Bellamy/Child**, 2-025.

aykırı olarak, bir mal veya hizmetle birlikte başka bir mal veya hizmetin de alınmasını zorunlu kılan anlaşmalar (tying agreements, Koppelungsvertraege) vb. gibi.

2. Yatay ve Dikey Kartel Anlaşmalarının Hukuksal Sonuçları

Kartel anlaşmalarında, hukuksal yapıları bakımından **yatay ve dikey kartel anlaşmaları** arasında bazı ayrılıklar saptanabilirse de, rekabetin engellenmesi, bozulması veya kısıtlanması amacına yönelik olan veya bu sonucu (etki) doğuran anlaşmaların (m. 4 ve 6) aynı hukuksal sonuçla karşılaşacakları belirtilmelidir. Hukuksal sonuç, bunların "hükümsüz" (geçersiz, Nichtigkeit) olmasıdır (RKK m. 56/I).

3. "Anlaşma" Kavramının İçeriği

"Anlaşma" kavramının, kural olarak, BK'muzda düzenlenen "**sözleşme**" (akit) kavramına dayandığı ve bu kavramı içerdiği açıktır (m. 1 vd.). Bu bakımdan, İsviçre ve Alman hukuklarında olduğu gibi, Türk hukukunda da, "teşebbüsler arası anlaşma" kavramına, **BK'muzun sözleşmelerin kurulmasına ve konusuna ilişkin hükümlerinin** uygulanacağı belirtilmelidir (özellikle BK 19-20).

Bununla beraber, kartel hukukunun özellikleri nedeniyle bu kavrama, AB kartel hukuku uygulamasında göze çarpan **geniş bir içerik** verileceği söylenebilir. "Özel şekil koşulları" sözkonusu olmadıkça, bizim hukukumuzda da, teşebbüsler arası "anlaşmalar"ın yazılı ya da sözlü, açık ya da zımni olarak yapılabilmesi mümkündür. AB kartel hukuku uygulamasında olduğu gibi, GİŞ'lerin ve satış koşullarının taraflar arasında bir anlaşmanın varlığını oluşturması; gönderilen bir sirkülerin muhatap tarafından alınması ve imzalanması halinde, taraflar arasında bir "anlaşma"nın vücuda getirilmesi bizim hukukumuzda da mümkündür.

"Teşebbüsler arası anlaşmalar"la ilgili çeşitli sorunların, Rekabet Kurulu uygulamasında, "olaydan olaya" irdeleneceği ve bu **anlaşmaların somut içeriğinin** zamanla belirleneceği anlaşılmaktadır.

E. TEŞEBBÜS BİRLİKLERİNİN KARARLARI

I. Alman Hukuku

1. Kavram

Alman hukukunda, "**kartel kararları**" (Kartellbeschlüsse), rekabetin sınırlanması amacını güden ya da böyle bir sonuç (etki) doğuran "**teşebbüs birliklerinin kararları**"dır (GWB § 1/Abs. 1) ⁸⁹.

Kartel kararlarının ⁹⁰, hükümsüzlük yaptırımına uğraması için, bunların rekabetin engellenmesi, sınırlanması veya bozulması **amacına** yönelik olması ya da böyle bir **sonuç** doğurması gerekir (GWB § 1) .

2. Kartel Kararlarının Çeşitli Görünümleri

"Kartel anlaşmaları"yla karşılaştırıldığında, "kartel kararları"nın daha yalın bir yapısının bulunduğu saptanabilir. Bunların çekirdeğini de, Medeni Hukuk anlamında "karar" kavramı oluşturur.

Bir "teşebbüs birliği kararı"ndan söz edilebilmesi için, önce bir "teşebbüs birliği"nin ⁹¹ varlığı gerekir.

"**Karar**" (Beschluss), çok kez, teşebbüs birliğinin bir organı tarafından, üyelerin oy çokluğuyla alınır. Alınan kararlar, oylamada hazır bulunmayan üyeler bakımından da geçerli ve bağlayıcıdır ⁹².

"**Kararlar**", teşebbüsün "karar organı" (örneğin Genel Kurul) tarafından alınabileceği gibi; yürütme organı (örneğin Yönetim Kurulu) tarafından da alınabilir ⁹³.

II. AB Hukuku

AB kartel hukukunda "**teşebbüs birliklerinin kararları**" (decisions of associations of undertakings), rekabetin engellenmesi, kısıtlanması ya da bozulması

⁸⁹ Bkz. **Bechtold**, § 1, Rn. 7.

⁹⁰ GWB'ye göre, **iktisadi ve mesleki birlikler** (Wirtschafts-und Berufsvereinigungen), kendi alanlarında "**rekabet kuralları**" (Wettbewerbsregeln) koyabilirler. Bu kurallar, rekabetin, dürüst ve amaca uygun olarak sağlanması ve geliştirilmesine hizmet ederler. Söz konusu birlikler, rekabet kurallarının tanınmasını Kartel Makamlarından isteyebilirler. Bu kurallarda yapılacak değişiklik ya da eklemelerin de Kartel makamlarına bildirilmeleri gerekir. Kartel Makamları da, iktisadi ve mesleki birliklerden, statüleri, aldıkları kararlar ve karar yeter sayıları hakkında bilgi isteyebilirler (§ 24). Ayrıntı için bkz. **Bechtold**, § 24 1 vd.; **Rittner**, s. 328 vd.

⁹¹ Bkz. yukarıda B I vd. "Kartel kararları" kavramı için bkz. **Bechtold**, § 1 Rn. 7.

⁹² Bkz. **Rittner**, s. 211.

⁹³ Alman uygulamasında kartel anlaşmalarına oranla, "kartel kararları"nın az sayıda olduğu ve önem taşımadığı belirtilmektedir. Bkz. **Rittner**, s.212.

amacına yönelik olduğu veya böyle bir **sonuç** doğurduğu takdirde hükümsüz (null and void) sayılmışlardır.

AB kartel hukuku uygulamasında, "teşebbüs birliği kararı"yla, genel olarak, teşebbüsler tarafından oluşturulan **derneklerin organları tarafından alınan ve üyeleri bağlayan kararlar** ⁹⁴ anlaşılmaktadır. Ancak, **tavsiyeler** (recommendations) ⁹⁵ ve **dernek organlarının, dernek tüzüğüne göre, üyelerin davranışını eşgüdümleştirmeye yönelik istemleri** de "karar" olarak kabul edilmektedir ⁹⁶.

III. Türk Hukuku

RKK m. 4/I'e göre, **kartel anlaşmaları** gibi; belirli bir mal veya hizmet piyasasında, rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama **amacını** güden veya bu **etkiyi** (sonuç) doğuran **teşebbüs birliklerinin kararları** hukuka aykırı ve yasaktır.

RKK'da, bu kavram tanımlanmamıştır (m. 3).

Yukarıda açıklanan, Alman kartel hukuku ile AB rekabet hukukundaki görünüm ve çözümlerin ışığında, Türk kartel hukukunda da, "teşebbüs birliklerinin kararları" bakımından benzer çözümlere varılabilir.

"Teşebbüs birlikleri", teşebbüslerin belirli amaçlara ulaşmak için oluşturduğu, tüzel kişiliği bulunan ya da bulunmayan her çeşit "menfaat topluluğu" olduğuna göre (RKK m. 3), bunların karar ya da yürütme organları tarafından alınan kararları, "teşebbüs birliği kararı" olarak nitelendirmek gerekecektir.

Bu bakımdan, bizim hukukumuzda, "teşebbüsler tarafından kurulan dernekler" in (örneğin Madencilik Derneği, Giyim Sanayicileri Derneği, TÜSİAD) ⁹⁷, meslek kuruluşlarının (örneğin İstanbul Ticaret Odası, TOBB vb.), işveren sendikalarının (örneğin İlaç Endüstrisi İşverenleri Sendikası vb.) yetkili karar ya da

⁹⁴ Komisyonun, "teşebbüs birliklerinin kararı" kavramına ilişkin çeşitli kararları için bkz. **Jones/Van der Woude/Lewis**, s. 148.

⁹⁵ Bkz. **Bellamy/Child**, 2-032.

⁹⁶ Buna karşı **dernek içinde yerine getirilen anlaşmalar, "dernek kararları"** olarak nitelenebileceği gibi (ARROW/BNIC, OJ 1982 L379/1 [1983] 2 CMLR 240); **"üye teşebbüsler arasında yapılmış anlaşmalar"** (Belgische Vereinigung der Banken/Associations Belge des Banques, OJ 1987 L7/27 [1989] 4 CMLR ; Scottish Salmon Board, OJ 1992 L264/37) olarak da kabul edilebilir. Bkz. **Bellamy/Child**, 2-032.

⁹⁷ Bkz. yukarıda C III ve dip notu 49.

yürütme organlarının almış oldukları kararlar, "teşebbüs birliklerinin kararları" olarak ele alınacaktır. Bu gibi kararların, hukuka aykırı rekabet sınırlamalarına yönelik olmaları (amaç kuramı) ya da böyle bir etki doğurmaları (sonuç kuramı) halinde, "hükümsüzlük" yaptırımına tabi olacakları açıktır (RKK m. 4/I ve m. 56/I).

Teşebbüs birliği kararlarının hukuka aykırı olması halinde, **ilgililerin** (kişiler veya Sanayi ve Ticaret Bakanlığı) istemi üzerine ya da "görevi nedeniyle" (ex officio) **Rekabet Kurulu** tarafından "ihlale son verilmesi" gerekeceği gibi (RKK m. 9); hukuka aykırı kartel kararı alan **teşebbüs birliğine**, kararı yerine getiren **birlik üyesi teşebbüslere** ve tüzel kişiliği bulunan teşebbüs birliklerinde **yönetim organı üyelerine idari para cezası** da verilecektir (RKK m. 16/II ve III).

Teşebbüs birliklerinin hukuka aykırı kararlarından zarara uğrayanların ise, **tazminat** isteyebilecekleri de gözden uzak tutulmamalıdır (RKK m. 57)⁹⁸.

F. SONUÇ

Alman, İsviçre ve AB kartel hukuklarının ışığında, Türk hukukunda "teşebbüsler arası anlaşmalar" ve "teşebbüs birliklerinin kararları" bakımından yaptığımız karşılaştırmalı inceleme, bir çok kavramın ve çözümün birbirine çok benzediğini ve Türk kartel hukukunun, AB yörüngesine oturtulmuş ulusal hukuk düzenlerinden biri olduğunu ortaya koymuştur.

"Atatürk'ün hukuk devrimi"yle Türk hukukunun, "**kara avrupası hukuk çevresi**"nin bir üyesi olduğu düşünülürse, bu durumun olağan karşılanması gerekmektedir⁹⁹.

Diğer özel hukuk kavramları ve kurumlarında olduğu gibi, Türk kartel hukukunda da, kavram ve kurumların, "**kara avrupası tipi**" bir gelişim göstereceği ve bu alanın giderek, AB rekabet ve kartel hukukuyla uyumlaşacağı açıktır. AB rekabet ve kartel hukukunun "**çekim alanı**" içinde bulunan Türk rekabet hukukunun, bir süre sonra AB hukukuyla bütünleşmesi, Türkiye ile AB arasında önemli bir köprü

⁹⁸ Ergun Özsunay, Zivilrechtliche Sanktionen im türkischen Kartellrecht, Türkisch-schweizerische Juristentage, 1-5 Juni 1999, Lausanne, Annales de la Faculté de Droit d'Istanbul, XXXII/No. 49, 2000, s. 189-201

⁹⁹ "Hukuk çevreleri" veya "hukuk aileleri" kavramları için bkz. Ergun Özsunay, Karşılaştırmalı Hukuka Giriş, İstanbul, 1976, s. 283 vd.

ÖZSUNAY

oluşturan 06 Mart 1995 tarihli **Ortaklık Konseyi Kararının** da olağan bir sonucudur (Art. 30 vd.).

Böylece, "teşebbüs", "teşebbüs birliği", "teşebbüsler arası anlaşmalar", "teşebbüs birliklerinin kararları" yanında, rekabet hukukunun diğer kavramlarının da, AB rekabet hukuku doğrultusunda gelişeceği ve geliştirileceği belirtilmelidir. Ancak, rekabet ve kartel hukukuna ilişkin kavramların geliştirilmesinde, sadece AB normlarının kopyalanmasıyla yetinilmemeli; çağdaş Türk hukukunun 75 yıllık deneyiminden, Türk hukukunun bir parçası olduğu "**kara avrupası hukuk çevresi**"nin yönelimlerinden ve bizim hukukumuzla "**yakın ilişkili hukuk düzenleri**"nin (özellikle İsviçre ve Alman hukukları) çözümlerinden de yararlanılmalıdır.

KAYNAKÇA

Aslan, Yılmaz, Avrupa Topluluğu Rekabet Hukuku, Ankara, 1992.

Baldi, Marino, Das neue schweizerische Kartell-und Wettbewerbsrecht, Zürich, 1996.

Bechtold, Rainer, GWB-Kartellgesetz: Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen, 2. Auflage, Verlag C.H.Beck, München, 1999.

Bellamy & Child, Common Market Law of Competition, Fourth Edition (edited by V. Rose, Consultant Editor Graham Child), London, Sweet & Maxwell, 1993.

Borer, Jürg, Kommentar zum schweizerischen Kartellgesetz, Ausgabe 1998, Orell Füssli Verlag 1998.

von Büren, Roland, Wettbewerbsbeschränkungen im schweizerischen und europäischen Recht, in "Die neue schweizerische Wettbewerbsordnung im internationalen Umfeld" (Herausgeber: Roland von Büren und Thomas Cottier), Berner Tage für juristische Praxis. BTJP 1996, Staempfli Verlage AG Bern, s. 11 vd.

Ehlermann/Bieber, Handbuch des Europäischen Rechts, Systematischer Sammlung mit Erläuterungen- Sonderdruck/Liste der abgedruckten Rechtsakte, Nomos Verlagsgesellschaft, 1998.

Groeben. Boeckh. Thiesing. Ehlermann, Kommentar zum EWG-Vertrag, Artikel 1-136, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1993.

Hoffet, Franz, KG Art. 5, Kommentar zum schweizerischen Kartellgesetz, Erste Lieferung 1996; Zweite Lieferung 1997 (Herausgegeben von Eric Homburger,

Bruno Schmidhauser, Franz Hoffet, Patric Ducrey), Schulthess Polygraphischer Verlag, Zürich, 1997 (**Komm. KG-Hoffet** olarak belirtilmiştir).

Kapteyn/van Themaat, Introduction to the Law of the European Communities - From Maastricht to Amsterdam, Third Edition, Edited and further revised by Laurence W. Gormley, Kluwer Law International, 1998

Kommentar zum schweizerischen Kartellgesetz, Herausgegeben von Eric Homburger, Bruno Schmidhauser, Franz Hoffet, Patric Ducrey), Schulthess Polygraphischer Verlag, Zürich, 1997 ("**Komm. KG**" olarak kısaltılmıştır).

Maitland-Walker, Julian, Competition Laws of Europe, Butterworths, 1995.

Özsunay, Ergun, Kartel Hukuku, İstanbul, 1985.

Rittner, Fritz, Wettbewerbs-und Kartellrecht, Eine systematische Darstellung des deutschen und europaischen Rechts für Studium und Praxis, 6., völlig neubearbeitete Auflage, C.F. Müller Verlag, Heidelberg, 1999.

Schmidhauser, Bruno, Komm. KG Art. 4, (**Komm. KG-Schmidhauser** olarak belirtilmiştir)

Stoffel, W.A., Das schweizerische Kartellrecht 1996: Neues und Altes bei der Wachtablösung nach zehn Jahren, SZW/RSDA 3/96, s. 106 vd.

Stoffel, W.A., Les ententes restrictives a la concurrence, SZW/RSDA Sondernummer/Numéro spécial 1996, s. 7 vd.

Tekinalp/Tekinalp (Atamer/Oder/Okutan), Avrupa Birliği Hukuku, İstanbul, 1997.

Tercier, Pierre, Das neue schweizerische Kartell-und Wettbewerbsrecht, Zürich, 1996.

Zaech, Roger, Schweizerisches Kartellrecht, Bern, 1999.

Zaech, Roger, Wettbewerbsrecht der Europaischen Union, Praxis von Kommission und Gerichtshof, Verlag C.H.Beck/Verlag Staempfli+Cie AG Bern, 1994.

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği; **Abs.:** Absatz, fıkra; **AG:** Aktiengesellschaft; **Art.:** Artikel; **AVAD:** Avrupa Topluluğu Adalet Divanı; **BG:** Bundesgesetz; **BGB:** Deutsches Bürgerliches Gesetzbuch; **BGH:** Bundesgerichtshof; **Bkz.:** Bakımız; **CMLR:** Common Market Law Report; **ECR:** European Court Reports; **EG:** Europaeische Gemeinschaften; **EU:** European Union, Europaeische Union; **EuGH:** Gerichtshof der Europaeischen Gemeinschaften; **f.:** fıkra; **Karş.:** Karşılaştırmamız; **KG:** 06. 10. 1995 tarihli Kartellgesetz (BG über Kartelle und andere Wettbewerbsbeschränkungen) (İsviçre); **m. :** Madde; **OJ:** Official Journal (AB'nin Resmi Gazetesi); **RKK:** 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun; **Rn:** Randnummer; **Slg:** Sammlung der Rechtsprechung des Gerichtshofes (und des Gerichtes erster Instanz); **Rz:** Randziffer; **SZW:** Schweizerische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht; **WuW:** Wirtschaft und Wettbewerb (Almanya); **ZHR:** Zeitschrift für das gesamte Handels-und Wirtschaftsrecht (Almanya)